

БОЙОВИЙ ХОРТИНГ ТА ДІЯЛЬНІСТЬ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ УКРАЇНИ

*МАТЕРІАЛИ МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
ДЕРЖАВНОГО ПОДАТКОВОГО УНІВЕРСИТЕТУ*

**COMBAT HORTING AND ACTIVITIES
OF UKRAINIAN LAW ENFORCEMENT
AUTHORITIES**

ІРПІНЬ – 2022

**МІНІСТЕРСТВО ФІНАНСІВ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ПОДАТКОВИЙ УНІВЕРСИТЕТ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ
ТА МИТНОЇ СПРАВИ
КАФЕДРА ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**

***МАТЕРІАЛИ МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ***
**БОЙОВИЙ ХОРТИНГ ТА ДІЯЛЬНІСТЬ
ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ УКРАЇНИ**

**03–04 січня 2022 року
м. Ірпінь**

*Рекомендовано до друку Науково-методичною колегією
Національної федерації бойового хортингу України
(протокол від 08.01.2022 № 11).*

Організаційний комітет конференції

Голова оргкомітету:

Чмелюк В. В. – кандидат юридичних наук, професор кафедри правоохоронної діяльності Державного податкового університету, полковник податкової міліції, учасник бойових дій.

Голова науково-методичної ради оргкомітету конференції:

Єрмоєнко Е. А. – професор кафедри правоохоронної діяльності Державного податкового університету, кандидат педагогічних наук, президент Національної федерації бойового хортингу України, Заслужений працівник фізичної культури і спорту України, Заслужений тренер України, майстер спорту України міжнародного класу, майор десантно-штурмових військ ЗС України, учасник бойових дій.

Заступники голови оргкомітету:

Гришук В. Л. – кандидат юридичних наук, начальник кафедри правоохоронної діяльності Державного податкового університету, підполковник податкової міліції, учасник бойових дій;

Бухтіяров О. А. – кандидат юридичних наук, заступник начальника кафедри правоохоронної діяльності Державного податкового університету, учасник бойових дій.

Члени оргкомітету:

Параниця С. П. – кандидат юридичних наук, професор кафедри правоохоронної діяльності Державного податкового університету, учасник бойових дій;

Антоненко С. А. – кандидат наук з фізичного виховання та спорту, професор кафедри правоохоронної діяльності Державного податкового університету;

Бадьора С. М. – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри правоохоронної діяльності Державного податкового університету;

Гарбовський Л. А. – кандидат юридичних наук, доцент кафедри правоохоронної діяльності Державного податкового університету.

Є80 Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., 03–04 січня 2022 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Державний податковий університет [та ін.]. – Ірпінь, 2022. – 1738 с.

Збірник містить наукові роботи учасників конференції, дослідження з педагогіки, психології, філософії, історії, теорії і методики викладання бойового хортингу, проведені відповідно до угоди про співпрацю між Національною федерацією бойового хортингу України та Державним податковим університетом. Матеріали представляють узагальнені результати досліджень у напрямі теоретичних та практичних аспектів удосконалення професійних компетентностей фахівців бойового хортингу у системі правоохоронних органів України.

Матеріали подаються мовою оригіналу. За достовірність фактів, статистичних та інших даних, точність формулювань і висновки несуть відповідальність автори матеріалів.

ПІДВИЩЕННЯ ФІЗИЧНОЇ ЗАГАРТОВАНОСТІ МОЛОДІ В ІНТЕРЕСАХ ПІДГОТОВКИ ДО ЗАХИСТУ УКРАЇНИ

СРЬОМЕНКО Едуард Анатолійович

Державний податковий університет

***Анотація.** У даній науковій статті охарактеризовано змістово-методичне забезпечення занять бойовим хортингом, орієнтованих на військово-патріотичне виховання, методіку формування у школярів військово-патріотичної свідомості засобами бойового хортингу. На основі виховних засад і українських бойових традицій надано перелік цінностей особистості, що виховуються у процесі занять. Стан духовної культури і моралі суспільства, як у світі, так і в Україні, також впливає на процес військово-патріотичного виховання спортсменів, результати їхньої фізичної і психологічної підготовки. Виховання учнів у системі бойового хортингу здійснюється в контексті звичаїв українського війська, громадянської і загальнолюдської культури, охоплює весь тренувальний та навчально-виховний процес, ґрунтується на свободі вибору мети життєдіяльності та поєднує інтереси особистості, суспільства і держави. Орієнтири передбачають залучення спортсменів бойового хортингу до різних форм військово-патріотичної та суспільно корисної діяльності. Зазначено, що підвищити впевненість школярів у досягненні високого результату в процесі навчально-тренувальних занять з бойового хортингу можна завдяки розвитку таких якостей: спостережливість і уважність (уміння швидко й правильно помічати важливі моменти під час організації і проведення змагальної боротьби з бойового хортингу, швидко й правильно орієнтуватися в складних непередбачуваних обставинах, які склалися в процесі занять); кмітливості (уміння швидко й правильно оцінювати складні ігрові ситуації, враховувати й прогнозувати їхні наслідки та переносити їх на життєві ситуації); ініціативності (уміння ефективно й самостійно застосовувати тактичні задуми проти суперника в процесі рухливих ігор і змагань з бойового хортингу, передбачати результати як своїх, так і його дій під час проведення змагань, виявляти бажання самостійно допомагати партнерам по команді). Визначено основні аспекти змістово-методичного забезпечення занять бойовим хортингом, орієнтованих на військово-патріотичне виховання.*

***Ключові слова:** змістово-методичне забезпечення, військні традиції, бойові звичаї, військово-патріотичне виховання, бойовий хортинг, військова служба.*

Актуальність наукового дослідження. На сучасному етапі українського державотворення надзвичайно актуальною є проблема виховання у молодого покоління патріотичних почуттів, активної громадянської позиції, сприяння усвідомленню учнями свого громадянського обов'язку на основі національних і загальнолюдських духовних цінностей.

Державотворчі процеси, що відбуваються в Україні останнім часом, зумовлюють необхідність вирішення проблеми виховання національно свідомих громадян, справжніх патріотів, відданих Батьківщині, готових до плідної праці в ім'я рідного народу [1–11; 19–32]. Система освіти загалом і педагогічні колективи закладів освіти, зокрема, повинні ефективно вирішувати складні завдання військово-патріотичного виховання молоді, які знайшли своє відображення в офіційних документах.

Виклад основного матеріалу. Метою національно-патріотичного виховання є формування у молодого покоління високої патріотичної свідомості, почуття любові до України, пошани до видатних вітчизняних історичних діячів, готовності до виконання громадянських і конституційних обов'язків. Військово-патріотичне виховання включає у себе соціальні, цільові, функціональні, організаційні та інші аспекти. Головною складовою військово-патріотичного виховання є формування у молоді любові до рідної країни, що здійснюється, в першу чергу, сім'єю, безпосереднім соціальним оточенням через передавання певних культурних традицій, звичаїв, обрядів, вірувань [12].

Організуючи виховну роботу з військово-патріотичного виховання, потрібно враховувати, що в Україні історично склався широкий спектр регіонально-політичних та регіонально-культурних відмінностей, існує неоднозначне ставлення населення до багатьох подій минулого та сучасності. Саме патріотизм, громадянськість повинні об'єднувати українців, зберегти те, що протягом століть було нашою метою, – незалежну державу.

Методика формування у школярів військово-патріотичної свідомості засобами бойового хортингу. Розглядаючи механізми реалізації виховного ідеалу, треба так перебудувати навчально-виховний процес, щоб учні не були пасивним об'єктом, щоб вони брали активну участь у ньому під керівництвом педагогів. Заклад освіти мусить стати для них маленькою Батьківщиною, яку вони люблять і честю якої вони дорожать, яку вони разом з педагогами розбудовують.

Патріотичне виховання молоді здійснюється за такими напрямками:

державний – базується на забезпеченні державою системи героїко-патріотичного та військово-патріотичного виховання;

соціальний – ґрунтується на вивченні норм моралі, їх дотриманні та орієнтований на усвідомлення пріоритету загальнолюдських цінностей й інтересів, виховання шанобливого ставлення до культури, історії, мови, звичаїв і традицій українського народу;

військовий – передбачає вивчення військової історії України, підвищення фізичної загартованості молоді в інтересах підготовки до захисту України;

психолого-педагогічний – ґрунтується на вивченні психологічних особливостей молоді, урахуванні їх у процесі підготовки юнаків до військової служби, проведенні методичної роботи з узагальнення та поширення кращого досвіду героїко-патріотичного виховання, вдосконаленні форм і напрямів цієї діяльності;

правовий – передбачає формування глибоких правових знань, прищеплення високої правової культури.

Запорукою ефективності виховного процесу є органічне поєднання системи принципів національно-патріотичного виховання в цілісну систему, яка забезпечує досягнення відповідних результатів – міцно і органічно засвоєних загальнолюдських і українських національних цінностей.

Мети військово-патріотичного виховання можна досягти шляхом реалізації таких виховних завдань [13–18]. Патріотичне виховання – пріоритетний напрям усієї навчально-виховної роботи – на уроках і поза ними. Ми маємо виховати особистість із розвинутою національно-патріотичною свідомістю.

Необхідно звертати увагу на посилення актуалізації та підвищення мотивації вивчення учнями дисциплін гуманітарного блоку: історії України, української мови та літератури, краєзнавства, художньої культури. Саме ці предмети сприяють формуванню в молоді цілісного розуміння таких засадничих принципів військово-патріотичного виховання, як відданість рідній Батьківщині, гордість за її соціокультурні та історичні здобутки.

Мова – найважливіший, найбагатший і найміцніший зв'язок, що зв'язує минулі, теперішні і майбутні покоління народу в одне велике, історично живе ціле. Коли зникає народна мова, – народу немає більше. Рідна мова – кров національної культури, її титульна сторінка.

Твори української літератури є надзвичайно ефективним засобом військово-патріотичного виховання учнів. На уроках літератури формуються моральні ідеали молоді на прикладах позитивних героїв художніх творів, встановлюється живий зв'язок далекого минулого із сучасністю, виховується почуття гордості за свою Батьківщину, свій народ.

Важко переоцінити значення предметів гуманітарного циклу в морально-політичній та психологічній підготовці майбутніх захисників Батьківщини.

У зв'язку з ситуацією в країні значно зростає роль військової підготовки у стінах закладу освіти, який безпосередньо (і в більшості випадків – раз у житті) дає юнакові знання і вміння, пов'язані з його майбутньою військовою діяльністю. Як вже зазначалось, надзвичайно зростає роль предмета “Захист України” як складової частини військово-патріотичного виховання,

спрямованої на підготовку юнаків у теоретичному, практичному, фізичному і психологічному плані до майбутньої військової діяльності.

Також, на уроках математики, фізики, хімії, біології учні одержують основи знань, без яких неможливо оволодіти сучасною військовою технікою і зброєю, засобами захисту від зброї масового ураження [33–48]. В процесі вивчення цих предметів учні ознайомлюються з впливом науково-технічної революції на розвиток військової техніки, розв'язують завдання, в змісті яких відображена військова тематика.

Велику роль у фізичній підготовці юнаків до військової служби мають уроки фізкультури. На заняттях із фізичної культури формуються якості, які необхідні солдатові: висока працездатність, витривалість, чітка координація і точність рухів.

Досвід роботи показує, що військово-патріотичне виховання учнів у дусі постійної готовності до захисту України необхідно проводити систематично, цілеспрямовано і наполегливо.

З метою організації військово-патріотичного виховання учнівської молоді в закладах освіти доречно проводити:

лекції, бесіди (“Я – громадянин-патріот незалежної держави України”, “Пам’яті вдячні нащадки”, “Моя рідна Україна”, “Знати і поважати Герб України, її прапор і гімн”, “Наша батьківщина – Україна”, “Державна символіка Батьківщини”, “Твої права і обов’язки”, “Патріотизм – нагальна потреба України”, “Моя земля – земля моїх предків”, “Україно, матінко моя”, “Символи України”, “І синє небо, і жовте колосся”, “Народні символи”, тощо); семінари, “круглі столи”, конференції (“У пам’яті світ врятований”, “Утверджувати ідеали культури миру – служити миру”, “Люблю я свій народ – ціную його звичаї”);

уроки пам’яті (“Їх славні імена в літописі Другої світової війни”, “Зростаємо громадянами-патріотами землі, що Україною зветься”, “Наша вулиця носить ім’я героя війни”);

екскурсії до музеїв військових частин, установ, підприємств, вищих закладів освіти, зустрічі з ветеранами війни, праці та військової служби, походи по місцях бойової слави, пошукову роботу, участь у роботі клубів та гуртків військово-патріотичного спрямування;

акції з метою упорядкування меморіальних комплексів, пам’ятників, братських могил, інших поховань захисників України;

години спілкування (“Я – громадянин і патріот держави”, “Я – українець!”, “Можна все на світі вибрати синому, вибрати не можна тільки Батьківщину!”);

залучення молодіжних громадські організації до соціального становлення підлітків, розвитку духовності та зміцнення моральних засад, виховання любові та поваги до історії свого народу;

співпрацю з органами влади, громадськими організаціями, закладами культури і освіти щодо героїко-патріотичного виховання учнівської молоді, пропаганди кращих здобутків українського суспільства, виховання почуття гордості громадян за свою Батьківщину;

сприяти створенню військово-патріотичних об’єднань, клубів та гуртків за інтересами, молодіжних та дитячих центрів творчості, фізкультурно-спортивних та туристських клубів і підтримки їх роботи;

заходи, які виховують любов до української мови – “Свято рідної мови”, “Шевченківське слово”, “Тиждень української мови”; конкурс на кращу розповідь української народної казки, вечір українських загадок, прислів’їв, легенд;

форми роботи, пов’язані з вивченням історії рідного краю і народу (історичне краєзнавство) – відвідування місць історичних подій, вивчення літератури, збирання документів, влаштування виставок, складання історії свого роду, участь у роботі гуртків, оформлення кімнат народознавства, святкування Дня Конституції, Дня незалежності України;

форми і методи військово-патріотичного виховання – військово-патріотичні клуби, фестивалі військово-патріотичної пісні, святкування Дня Перемоги, Дня збройних Сил України, Дня захисника України, участь у військово-спортивних іграх на місцевості;

участь у “Вахті пам’яті”, в акції “Громадянин”;

виховання бережливого ставлення до природи – конкурс на кращий плакат “Бережи довкілля”, екологічні екскурсії, свята;

форми і методи виховання правосвідомості – вивчення Конституції України, зустрічі з депутатами, працівниками правоохоронних органів, дискусії: “Чи варто дотримуватись букви закону?”, “Що значить бути патріотом?”, захист рефератів з тем “Найважливіші функції Української держави”, “Свобода та особиста недоторканість громадян”;

виховання засобами праці – соціально-проектна діяльність, аукціони, ярмарки, розширення зеленої зони біля школи, впорядкування та догляд за подвір’ям, проведення операцій “Турбота”, “Милосердя” та ін.;

оформлення куточків державної символіки, де учні мають змогу ознайомитися з державними символами України – Гербом, Гімном, Прапором, постійне виховання в учнів поваги до державних символів, розвиток в них свідомості справжніх громадян і патріотів своєї країни;

розпочинати заходи з виносу Державного прапора України прапороносною групою, на урочистих лінійках повинен звучати державний Гімн України.

Велика роль у процесі формування патріотизму у молодого покоління належить також бібліотекам закладів освіти.

В бібліотеці повинні бути оформлені розгорнуті експозиції та книжково-ілюстративні виставки: “Якою є історія української Конституції”, “Моя Земля – це незалежна Україна”, “Незалежність держави і права молоді”, “Майбутнє твоє, Україно!”; стенди “Україна незалежна: сторінки історії”; проводяться уроки державності: “Державні символи України”, “Символіка нашого краю”; історико-патріотичні години “Сторінками історії”; уроки історичної пам’яті “Історія української державності”; дискусії: “Яким я бачу майбутнє своєї держави?”, “Жити за законами держави”; вечори запитань та відповідей: “Хто ми, чії сини, яких батьків, ким, за що закуті?”, “Вони загинули в боротьбі за Українську державу” тощо.

Немає важливішого завдання як виховання нового покоління українців. Без об’єднання зусиль держави, освітніх установ і громадськості цього зробити неможливо. А головне в цьому – зацікавленість всіх у вихованні високоосвіченої патріотично налаштованої української нації, без якої Україна може втратити свою державність.

І на завершення можна сказати, що наше завдання разом з близькими друзями – це навчити себе та інших тому, що успіх країни починається з твого особистого успіху [49–62]. Розуміння цього не станеться завтра, не дасть швидких результатів, але зрушення в свідомості приведе до дій і майбутнього успіху. Мало невеликої групи яскравих особистостей. Важливо, щоб ціле покоління почало думати по-іншому. Це покоління ще не розчароване, у нього ще все попереду. Потрібно працювати, потрібно все зрушити з мертвої точки.

Перший крок – самий складний. Не потрібно відразу ставати героями. Але доведеться стати трошки більш трудолюбивими і стійкими, трошки менш лінивими і безвідповідальними. І ось, якщо це “трошки” помножити на всіх – ми будемо мати дуже багато.

Педагогічні умови військово-патріотичного виховання школярів засобами бойового хортингу. Під час формувального етапу експерименту апробувалися визначені нами педагогічні умови військово-патріотичного виховання школярів засобами бойового хортингу. Шляхом наукового пошуку встановлено, що військово-патріотичне виховання школярів може бути успішним за реалізації таких педагогічних умов:

1. Змістово-методичне забезпечення занять бойовим хортингом, орієнтованих на військово-патріотичне виховання.

2. Створення ситуацій успіху, ефекту змагальності та використання інтерактивних методів засобами бойового хортингу.

3. Налагодження взаємодії школи з сім’єю щодо військово-патріотичного виховання школярів засобами бойового хортингу.

Перша педагогічна умова – *змістово-методичне забезпечення занять бойовим хортингом, орієнтованих на військово-патріотичне виховання* спрямовувалася, зокрема, на досягнення поетапних цілей, розвиток в учнів вольових якостей, здатності долати перепони та вирішувати

проблемні ситуації. Тому педагоги особливо зважали на ті труднощі, які виникали у школярів під час занять бойовим хортингом, оскільки контроль учителів був недостатнім, щоб забезпечити досягнення необхідного успіху. Маємо на увазі завдання, які є посилюючими для школярів. Рекомендовано ставити перед юними спортсменами завдання, які вимагають достатніх зусиль, оскільки легкі завдання неефективні для військово-патріотичного виховання, а занадто важкі можуть викликати розчарування, незадоволення, втрату інтересу до занять бойовим хортингом.

Підвищити впевненість школярів у досягненні високого результату в процесі навчально-тренувальних занять з бойового хортингу можна завдяки розвитку таких якостей: спостережливість і уважність (уміння швидко й правильно помічати важливі моменти під час організації і проведення змагальної боротьби з бойового хортингу, швидко й правильно орієнтуватися в складних непередбачуваних обставинах, які склалися в процесі занять); кмітливість (уміння швидко й правильно оцінювати складні ігрові ситуації, враховувати й прогнозувати їхні наслідки та переносити їх на життєві ситуації); ініціативність (уміння ефективно й самостійно застосовувати тактичні задуми проти суперника в процесі рухливих ігор і змагань з бойового хортингу, передбачати результати як своїх, так і його дій під час проведення змагань, виявляти бажання самостійно допомагати партнерам по команді).

Від розвиненості зазначених характеристик залежить загалом ефективність експериментальної методики військово-патріотичного виховання школярів, яке має провадитися спільно батьками, вчителями та тренерами з бойового хортингу [63–78]. Ці важливі для школярів навички найкраще розвиваються у разі застосування сукупності багатьох чинників, які формуються в процесі реалізації зазначеної педагогічної умови у спортивних секціях і гуртках, а також у сім'ях та за місцем проживання.

Під час обґрунтування означеної педагогічної умови успішного військово-патріотичного виховання школярів бралися до уваги такі чинники:

через навчально-виховну та тренувальну діяльність у школі на успішність досліджуваного процесу впливають: знання традицій закладу освіти, контроль та особистий приклад учителя, знання традицій шкільного гуртка з бойового хортингу, контроль та особистий приклад тренера з бойового хортингу, рівень вихованості контингенту класу, позиціонування в класі (лідер, середняк, слабкий характер);

через сімейне виховання та батьківський приклад вдома: вимогливість батьків, надання самостійності у прийнятті рішень, виховні бесіди батьків;

самовиявлення військово-патріотичного виховання у досягненні віддаленої кінцевої мети, самоконтроль та надання самозавдань у побуті, успішна навчально-виховна діяльність у гуртку з бойового хортингу, своєчасне та належне виконання шкільних завдань.

Водночас, слід зважати на мінливість вищенаведених зовнішніх факторів, які оточують школярів упродовж всього дня. У юних спортсменів сила подразників, що діють на центральну нервову систему у тренувальних та змагальних умовах, дуже велика. Це іноді призводить до різкого підвищення збудливості кори головного мозку і зміни умовно-рефлекторної діяльності, що є фізіологічною основою появи сумнівів, невпевненості у своїх силах, скутості та зайвої напруженості в рухах. Тому юні спортсмени можуть допускати рухові помилки. Іноді це спричинює навіть втрату бажання займатися у спортивних секціях.

Тому педагоги використовували ефективні засоби для зниження емоційного збудження школярів:

вправи з легкими статичними зусиллями (утримання у висі (2–3 хв) злегка піднятих рук у положенні лежачи (далі тренер приймав рішення щодо продовження або припинення змагань);

дихальні вправи (педагоги зосереджували увагу учнів на розставленні пауз під час дихання, здійснюючи індивідуальний підхід);

самоналаштування на майбутню сутичку (учителі використовували методи вмовляння, переконання, підвищення впевненості учнів у своїх силах);

самонавіювання (тренери свідомо спонукали школярів до виконання важких дій у складній ігровій, змагальній обстановці);

спеціальні тренування з бойового хортингу (вчителі пропонували манекени, груші, важкі підвісні мішки, подушки, гумові еспандери, відео змагань з бойового хортингу;

ведення сутички до фінального сигналу з граничним вольовим напруженням без зниження емоційного тону) тощо.

Тому в процесі експериментальної роботи нами здійснювалася підготовка вчителів фізичної культури, старших класів, тренерів з бойового хортингу, зміст якої охопив теоретичне інформування, ознайомлення з психофізіологічними особливостями школярів та педагогічними основами щодо сутності й змісту військово-патріотичного виховання засобами бойового хортингу.

Насамперед наша увага в процесі організації занять з бойового хортингу була звернена на те, щоб педагоги дотримувалися системності, послідовності й неперервності у своїй роботі, сприяли розвитку в дітей творчого потенціалу, були ініціативними, враховували власний життєвий досвід і запозичували кращий від сучасних педагогів-вихователів, зважали на інтереси старших школярів, їхні психологічні та анатомо-фізіологічні особливості, здійснювали диференційований підхід до вихованців тощо.

Також методична робота з учителями фізичної культури, тренерами з бойового хортингу й вихователями школярів була спрямована на поглиблення їхніх знань з військово-патріотичного виховання відповідно до завдань і мети експериментальної роботи; оволодіння сучасними інноваційними методиками щодо військово-патріотичного виховання у школярів; ознайомлення вчителів фізичної культури з розробленими програмами з бойового хортингу та методикою тренувального процесу; вивчення розроблених нами критеріїв, показників та рівнів військово-патріотичної вихованості школярів засобами бойового хортингу тощо [79–88]. Це сприяло підвищенню професійного рівня вчителів фізичної культури, тренерів з бойового хортингу й удосконаленню педагогічної майстерності вихователів старшої школи, що допомогло ефективно здійснювати військово-патріотичне виховання школярів під час занять бойовим хортингом.

Друга педагогічна умова – *створення ситуацій успіху, ефекту змагальності, використання інших інтерактивних методів засобами бойового хортингу* – упроваджувалась на тренувальних заняттях і змаганнях з бойового хортингу в спортивних секціях і гуртках. Дотримання цієї педагогічної умови ефективного військово-патріотичного виховання створювало новий емоційний заряд, оскільки бажання школярів бути першим сприяло їхній здатності долати труднощі, що виникали у процесі занять.

Велике значення для військово-патріотичного виховання й інших вольових якостей у школярів мав особистий приклад учителів старших класів, фізичної культури, тренера з бойового хортингу.

Їхнє ставлення до навчально-виховної роботи з вихованцями, уміння організовувати заняття, домагання неодмінного виконання висунутих виховних завдань були прикладом для учнів. Авторитет учителя, з яким вони спілкувалися, сприяв формуванню в них особистісних якостей, залишав у житті дітей дієвий виховний слід й зумовлював прагнення старших школярів наслідувати поведінку вчителя фізичної культури, тренера з бойового хортингу, ставати сильнішими, швидшими, спритнішими.

Спостерігалось виявлення старшокласниками військово-патріотичного виховання і під час виконання доручень, які давав учитель, тренер. Відповідальність впливала й на їхню ініціативність у процесі проведення рухливих ігор з елементами бойового хортингу та змагальної діяльності. Учні також часто ставили за приклад учителя старших класів, фізичної культури, тренера з бойового хортингу батькам щодо поведінки в тих чи інших життєвих ситуаціях.

У процесі експериментальної роботи педагоги привчали юних спортсменів до самостійного вирішення змагальних завдань, формували уміння виявляти ініціативу під час проведення змагань з бойового хортингу, рухливих ігор та спортивно-масової роботи. Як показала

практика роботи в експериментальних групах, старшокласники лише тоді навчилися долати труднощі, коли їм самим довелося потрапити у складні обставини під час відповідальних змагань з бойового хортингу, коли в поєднанні з фізичною, технічною і тактичною підготовкою учні проявляли такі вольові якості, як рішучість, впевненість, витримка, цілеспрямованість, військово-патріотична вихованість і воля до перемоги.

Запровадження інтерактивних засобів, форм і методів навчально-виховної та спортивно-масової діяльності активно сприяло військово-патріотичному вихованню школярів засобами бойового хортингу. Тривала і часом одноманітна навчальна робота, що повторюється кожного дня у школі, призводить до психічного перенапруження учнів, яке знижує не тільки ефективність виховної роботи, але й рівень військово-патріотичної вихованості дітей. Щоб усунути такий недолік, під час експериментальної роботи нами урізноманітнювалися засоби, форми і методи навчально-виховної і тренувальної діяльності [89–94]. Через задоволення, яке школярі отримували від участі у спортивно-масових змаганнях, від виконання запропонованих фізичних вправ, у них формувалася впевненість у власних силах, бажання підвищувати свою спортивну майстерність, прагнення виявляти військово-патріотичну вихованість.

Також під час апробації означеної педагогічної умови ми керувалися практичними рекомендаціями З. М. Діхтяренко щодо військово-патріотичного виховання школярів та їх гармонійного розвитку. Зокрема, науковець у своєму дисертаційному дослідженні проаналізувала педагогічні умови, що сприяють військово-патріотичному вихованню старших школярів у процесі позакласної ігрової діяльності, а саме:

- конкретизація перед учнями мети та перспектив діяльності на кожному етапі роботи;

- використання різноманітних засобів, форм і методів проведення занять;

- дотримання принципу доступності на кожному етапі роботи;

- створення ефекту суперництва;

- усвідомлення кожним учнем свого обов'язку й відповідальності за школу, клас, команду тощо;

- створення позитивного емоційного фону на заняттях зі старшими школярами як за результатами їхньої діяльності, команди, так і завдяки доброзичливому слову вчителя, однолітків;

- показ дітям взірця як орієнтира на рівень засвоєння визначеного завдання;

- постійне використання завдань, які виконуються дітьми “до відмови”;

- допомога дітям у подоланні труднощів, які виникають раптово, несподівано.

Ефективність другої визначеної нами педагогічної умови була зумовлена також вдалим підбором розвивальних рухливих ігор з елементами бойового хортингу для військово-патріотичного виховання школярів, а саме: ігри середньої рухливості.

Популярні серед спортсменів ігри спеціально-прикладного характеру з техніко-тактичним ухилом (“Чехарда”, “Двобій півнів” з елементами підсічок, зачепів, відхвратів, підхвратів; естафети з елементами боротьби та для розвитку фізичних якостей) – у роботі зі старшокласниками використовувалися тільки на рівні ознайомлення. Прояв варіативності ігор: змінювалися варіанти проведення гри за допомогою використання наголовників; різних способів розподілення ролей: за допомогою лічилок; жеребкування; “стрілочки”; різноманітного обладнання: м'ячів різних розмірів, обручів, кеглів, кубиків, шишок, сніжок, мішечків.

Рухові навички метання у ціль удосконалювалися в іграх “Мисливці й зайці”, “Влучити в обруч”, але конкретизувалися у вигляді різних зрозумілих і цікавих завдань. Дозування та загальна тривалість рухливої гри для учнів бойового хортингу досліджуваної вікової групи – 8–10 хв, кількість повторень 3–5 разів. На заняттях використовувалися складні рухи і правила. У молодшому шкільному віці велике значення мають ігри із застосуванням різноманітних предметів (м'ячів, обручів, скакалок).

Важливим моментом управління грою є дозування рухів, особливо в іграх з бігом, лазінням, стрибками. Загальна тривалість рухливої гри з бігом – 10–12 хв. Рекомендувався

безперервний біг або підстрибування в іграх дозуванням 25–30 с. Рухливі ігри ускладнювалися з метою: забезпечення стійкого інтересу дітей до занять бойовим хортингом; спонування учнів до вдосконалення рухових умінь і навичок, збагачення їхнього рухового досвіду; вирішення багатопланових розвивальних і виховних завдань; подальшого планування роботи тощо.

Застосування ігрового, змагального й нетрадиційних методів військово-патріотичного виховання, створення ситуацій успіху та використання ефекту суперництва засобами бойового хортингу забезпечувалися іграми змагального характеру, особливо під час підготовки школярів першого року навчання. Елементи змагального методу використовувалися під час проведення естафет із бігом і подоланням смуги перешкод (смуга перешкод формувалася вибірково керівником гуртка з бойового хортингу). До смуги перешкод додавалися вправи помірної складності, добре знайомі вихованцям. Кількість перешкод у смугі – 5–6. Під час регулювання навантаження враховувалася довжина відрізків, що пробігали учні (до 20 м), кількість повторень (3–4 рази), інтервал відпочинку тощо.

Велику популярність серед школярів у експериментальних групах мали ігри дисциплінарного характеру:

1. “Хто швидше?”. Група бойового хортингу ділилася на дві команди: дівчаток і хлопчиків, які шикувалися за зростом в одну шеренгу. За сигналом педагога “Розійдись!” учні рухалися по залі в різні боки. За командою “В шеренгу шикуйсь!” учні ставали в одну шеренгу за зростом, як перед початком заняття. А педагог фіксував, хто швидше вишикувався, дівчатка чи хлопчики.

2. “Група, струнко!”. Учні шикувалися в одну шеренгу. Педагог, стоячи обличчям до гравців, подавав команди. Учні їх виконували лише в тому разі, якщо перед командою вимовлялося слово “Група”. Якщо його не було, то реагувати на команду не треба. Той, хто допустив помилку, робив крок уперед і продовжував гру. Перемагали ті учні, які були найбільш уважні й тому залишилися на своєму місці.

3. “Запам’ятай своє місце”. Педагог шиковав гравців у певному порядку. Учні повинні були запам’ятати свої місця. Потім вони розходилися в довільному напрямку. За сигналом педагога кожен гравець мав зайняти своє місце.

Третя педагогічна умова – *налагодження взаємодії школи з сім’єю щодо військово-патріотичного виховання школярів засобами бойового хортингу* – упроваджувалося не тільки під час навчально-тренувальних занять з бойового хортингу й виступів на змаганнях, але й у взаємодії школи з сім’ями школярів.

Тому тренери з бойового хортингу, вчителі фізичної культури, старших класів тісно співпрацювали з батьками й ознайомлювалися з трудовою діяльністю учнів у сім’ях, їхнім способом життя та спортивної діяльності за межами школи.

Це дозволило педагогічному колективу усвідомити, що заняття бойовим хортингом у спортивних секціях і гуртках лише одна з форм розвитку школярів, а рівень військово-патріотичної вихованості у них залежить від сукупності виховних форм і методів формування вольових якостей юних спортсменів.

Проведення експериментальної роботи засвідчило, що її успіх залежить від ставлення батьків. Батьки, які прагнули всебічно розвинути дітей і при цьому сприяли впровадженню розробленої програми щодо військово-патріотичного виховання, значно заохочували школярів до успіху. Результат роботи визначався спільною працею батьків з учителями фізичної культури, старших класів, тренерами з бойового хортингу. Батьки були вимогливими до дітей, брали активну участь в організації спортивно-масової роботи, яка сприяла тому, щоб у школярів не було серйозних проблем з вольовою регуляцією їхньої діяльності. Також практика показала, що такі недоліки у вольовій поведінці дітей, як вередування й упертість, що спостерігалися до впровадження експериментальної методики, батьки визнали власними помилками вихованні вольових якостей у своїх дітей, оскільки прагнули догоджати дітям у всьому, задовольняючи всі їхні бажання і примхи, і не привчали стримувати себе.

Успіх роботи з батьками також залежав від їхньої підготовки до військово-патріотичного виховання школярів під час занять бойовим хортингом, дотримання чітких відповідних педагогічних умов; урахування й недопустимості недоліків у військово-патріотичному вихованні, які траплялися раніше в сім'ях, під час занять фізичною культурою, тренувань у спортивних секціях і гуртках.

Педагоги виважено аналізували, які рухливі ігри з елементами бойового хортингу краще використовувати у позанавчальний час у сім'ях та як правильно їх виконувати, які методи контролю краще здійснювати під час військово-патріотичного виховання школярів засобами бойового хортингу [95–99]. Ми зважали на анатомо-фізіологічні, психофізичні та вікові особливості учнів старших класів, а також систематично спілкувалися з учителями, тренерами з бойового хортингу в разі виникнення суперечливих питань у процесі навчально-виховної роботи. Водночас, враховувалися потреби школярів й уміло доповнювалися форми і методи навчально-виховної роботи у школі, спортивних секціях та гуртках.

Також проводилися спеціально організовані заняття з батьками за участі вчителів старших класів, фізичної культури, старших класів, тренерів з бойового хортингу та керівництва експериментальних шкіл, на яких батьки мали змогу отримати необхідну інформацію щодо військово-патріотичного виховання у їхніх дітей та особливостей їхнього фізичного розвитку. На цих заняттях батьки ставили запитання й отримували конкретні поради стосовно військово-патріотичного виховання школярів засобами бойового хортингу в сім'ях, оволодіння сучасними методиками сімейного виховання. Для здобуття батьками необхідних знань їм рекомендувалися сучасна навчально-методична, виховна й науково-педагогічна література, оскільки більшість батьків не мали уявлення про сучасні методики військово-патріотичного виховання школярів і вперше чули про український національний вид спорту бойовий хортинг.

Взаємодія школи з сім'ями щодо військово-патріотичного виховання у дітей досліджуваного віку під час занять бойовим хортингом передбачала співпрацю й консультування батьків стосовно занять дітей у домашніх умовах та загального поліпшення виховної роботи. Під час інформування батьків зверталася увага на такі питання:

1. Чи є батько, мама, дідусь, бабуся, брат, сестра прикладом для дітей щодо спортивно-масової роботи?
2. Який зміст військово-патріотичного виховання засобами бойового хортингу і рухливими іграми з елементами бойового хортингу Ви хотіли б упроваджувати в сім'ях?
3. Як проявляється військово-патріотичне виховання і вольові зусилля батьків у повсякденному житті?
4. Чи доводять батьки розпочату справу до логічного кінця в побуті?
5. Чи знають батьки бажання й потреби своїх дітей щодо реалізації потреби в русі та рухливих іграх?

Відповіді на ці запитання й консультації з батьками сприяли ефективному впровадженню експериментальної методики й програми з бойового хортингу щодо військово-патріотичного виховання школярів у процесі різноманітної спортивно-масової роботи в експериментальних закладах загальної середньої освіти і за місцем проживання.

Обґрунтовуючи упроваджену педагогічну умову, ми вирішували такі завдання роботи гуртка з бойового хортингу у взаємодії із сім'єю:

- популяризація педагогічних знань з бойового хортингу для підвищення педагогічної грамотності батьків та їхньої зацікавленості у задовільному стані здоров'я вихованців;
- проведення заходів, спрямованих на оволодіння батьками системою умінь, необхідних для організації фізкультурно-оздоровчої діяльності вихованця вдома;
- гуманізація змісту та форм роботи з сім'єю і взаємовідносин інструктори – батьки.

Батьки та тренери-викладачі з бойового хортингу у процесі експериментальної роботи ставали партнерами, активними співучасниками великого творчого процесу військово-патріотичного виховання школярів, що дозволило реалізувати виховну мету гуртка бойового хортингу. Також забезпечувалися умови для закріплення установок на досягнення міцного

здоров'я та зацікавленості у продовженні занять видом спорту бойовим хортингом, дотриманні здорового способу життя, проводилася профілактична робота з вихованцями гуртка, що мають відхилення у поведінці, упроваджувалися нові психолого-педагогічні підходи тощо. Разом із батьками у гуртку бойового хортингу створювалися інформаційні куточки, де розміщували повідомлення, оголошення загального змісту з життя гуртка, про результати оздоровчих занять та змагань з бойового хортингу (якщо вихованці брали в них участь), досягнення кращих вихованців тощо.

Необхідним чинником у військово-патріотичному вихованні школярів експериментальних груп у сім'ях стало також формування свідомої дисципліни в процесі рухливих ігор та занять з бойового хортингу. Адже розвиток учителями й батьками в учнів вольових якостей є передумовою формування у них військово-патріотичної вихованості, яка проявляється у здатності регулювати й керувати своїми бажаннями.

Наприклад, дисциплінованість проявляється тоді, коли старшокласники тривалий час сидять за партами і при цьому не можуть без дозволу вчителя підніматися з місця, розмовляти з однокласниками тощо. Дисциплінованості учні повинні дотримуватися і під час підготовки та виконання домашніх завдань з усіх навчальних дисциплін і завдань, які дав учитель фізичної культури та тренер з бойового хортингу. Це вимагає від школярів вияву морально-вольових якостей, у тому числі військово-патріотичної вихованості.

Важливу роль відіграла організація експериментальної роботи в школі, адже лише в класному колективі можна впроваджувати й дотримуватися відповідних педагогічних умов, без виконання яких навчально-виховна діяльність буде неефективною.

Отже, упроваджені педагогічні умови (1. Змістово-методичне забезпечення занять бойовим хортингом, орієнтованих на військово-патріотичне виховання. 2. Створення ситуацій успіху, ефекту змагальності та використання інтерактивних методів засобами бойового хортингу. 3. Налагодження взаємодії школи з сім'єю щодо військово-патріотичного виховання школярів засобами бойового хортингу) сприяли підвищенню ефективності процесу військово-патріотичного виховання школярів засобами бойового хортингу.

Також варто зазначити, що для реалізації цих педагогічних умов застосовувався особистісно орієнтований підхід, який ґрунтувався на: визнанні старших школярів найвищою цінністю, ставленні педагогів до них як до особистостей, суб'єктів власного розвитку; орієнтації на особистісне розвивальне спілкування, у якому кожен із його учасників реалізовував свою людяність, індивідуальність і неповторність; застосуванні індивідуального та диференційного підходів, які оптимізували процес військово-патріотичного виховання школярів під час занять бойовим хортингом.

Висновки. Таким чином, у статті розкрито змістово-методичне забезпечення занять бойовим хортингом, орієнтованих на військово-патріотичне виховання, методику формування у школярів військово-патріотичної свідомості засобами бойового хортингу.

На основі виховних засад і українських бойових традицій надано перелік цінностей особистості, що виховуються у процесі занять.

Стан духовної культури і моралі суспільства, як у світі, так і в Україні, також впливає на процес військово-патріотичного виховання спортсменів, результати їхньої фізичної і психологічної підготовки. Виховання учнів у системі бойового хортингу здійснюється в контексті звичаїв українського війська, громадянської і загальнолюдської культури, охоплює весь тренувальний та навчально-виховний процес, ґрунтується на свободі вибору мети життєдіяльності та поєднує інтереси особистості, суспільства і держави.

Орієнтири передбачають залучення спортсменів бойового хортингу до різних форм військово-патріотичної та суспільно корисної діяльності. Зазначено, що підвищити впевненість школярів у досягненні високого результату в процесі навчально-тренувальних занять з бойового хортингу можна завдяки розвитку таких якостей: спостережливості і уважності (уміння швидко й правильно помічати важливі моменти під час організації і проведення змагальної боротьби з бойового хортингу, швидко й правильно орієнтуватися в складних непередбачуваних обставинах, які склалися в процесі занять); кмітливості (уміння

швидко й правильно оцінювати складні ігрові ситуації, враховувати й прогнозувати їхні наслідки та переносити їх на життєві ситуації); ініціативність (уміння ефективно й самостійно застосовувати тактичні задуми проти суперника в процесі рухливих ігор і змагань з бойового хортингу, передбачати результати як своїх, так і його дій під час проведення змагань, виявляти бажання самостійно допомагати партнерам по команді).

Визначено основні аспекти змістово-методичного забезпечення занять бойовим хортингом, орієнтованих на військово-патріотичне виховання. Охарактеризовано зміст і мету виховання патріотизму школярів і студентів, зокрема, спортсменів бойового хортингу відповідно до сучасних умов розвитку суспільства.

Перспективи подальших досліджень полягають у вивченні основ військово-патріотичного виховання, розробці науково-методичного забезпечення для навчально-тренувального процесу з бойового хортингу щодо участі спортсменів у військово-спортивних іграх та масових державних заходах військово-патріотичного спрямування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Антоненко С. А. Підготовка професійних захисників України у системі бойового хортингу / С. А. Антоненко, Е. А. Єрьоменко, В. Л. Грищук // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – Ч. 2. – С. 52–62.
2. Бабурнич С. А. Професіограма спортивного судді з бойового хортингу / С. А. Бабурнич, Е. А. Єрьоменко // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – С. 343–353.
3. Бадьора С. М. Методи психічної саморегуляції співробітників правоохоронних органів у системі бойового хортингу / С. М. Бадьора, Е. А. Єрьоменко, А. В. Тішин // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – Ч. 2. – С. 334–346.
4. Біла В. Р. Військово-патріотичне виховання школярів і студентів у процесі занять бойовим хортингом / В. Р. Біла, Е. А. Єрьоменко, В. В. Чмелюк // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – Ч. 2. – С. 242–254.
5. Бобік С. П. Формування професійно-психологічних здібностей співробітників правоохоронних органів у процесі занять бойовим хортингом / С. П. Бобік, Е. А. Єрьоменко, С. П. Параниця // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – Ч. 2. – С. 23–38.
6. Боднарчук О. Г. Бойовий хортинг для підготовки співробітників правоохоронних органів / О. Г. Боднарчук, Е. А. Єрьоменко, В. Р. Біла // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – Ч. 2. – С. 226–242.
7. Бондарчук В. В. Бойовий хортинг як засіб формування професійно-прикладних якостей курсантів і працівників силових структур / В. В. Бондарчук, Е. А. Єрьоменко, В. В. Чмелюк // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – Ч. 2. – С. 188–200.
8. Брухно Ю. С. Бойовий хортинг як засіб формування фізичної культури студентів і курсантів / Ю. С. Брухно, Е. А. Єрьоменко, В. Л. Грищук // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – Ч. 2. – С. 200–214.
9. Буток О. В. Бойовий хортинг і здоров'я людини / О. В. Буток, Е. А. Єрьоменко, В. Е. Єрьоменко // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – Ч. 2. – С. 564–575.
10. Бухтіяров О. А. Бойовий хортинг як система підготовки українського професійного воїна-патріота / О. А. Бухтіяров, Е. А. Єрьоменко, В. Л. Грищук // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – Ч. 2. – С. 126–139.

11. Вехтєв В. В. Бойовий хортинг у військовому мистецтві / В. В. Вехтєв, Е. А. Єрємєнко, А. В. Тішин // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – Ч. 2. – С. 827–840.
12. Вишницький І. О. Застосування прийомів боротьби у різних видах єдиноборств / І. О. Вишницький, Е. А. Єрємєнко // Збірник наукових статей. – Дніпро : ДДІФКіС, 1996. – С. 57–72.
13. Ганчева В. І. Бойовий хортинг: методика застосування дихальних вправ у процесі занять / В. І. Ганчева, Е. А. Єрємєнко, Г. А. Коломєєць // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – Ч. 2. – С. 667–682.
14. Гарбовський Л. А. Бойовий хортинг і методика викладання у закладах вищої освіти / Л. А. Гарбовський, Е. А. Єрємєнко, В. Л. Грищук // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – Ч. 2. – С. 155–173.
15. Грєчана Л. О. Бойовий хортинг у системі початкової школи закладів загальної середньої освіти / Л. О. Грєчана, Е. А. Єрємєнко, С. М. Солодько // Шляхи удосконалення професійних компетентностей фахівців в умовах сьогодення : матер. міжнар. наук.-практ. Інтернет-конф. 28–29 травня 2020 р. / Мін-во освіти і науки України, Держ. наук. установа «Інститут модернізації змісту освіти», [та ін.]. – Київ, 2020. – С. 554–563.
16. Грєчаний О. М. Методика викладання бойового хортингу в процесі гурткової роботи у закладах загальної середньої освіти / О. М. Грєчаний, Е. А. Єрємєнко // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – С. 251–262.
17. Грищук В. Л. Бойовий хортинг як засіб професійно-прикладної підготовки правоохоронців до виконання службово-бойових завдань з протидії контрабанді у районах здійснення операції об'єднаних сил / В. Л. Грищук, Е. А. Єрємєнко, О. А. Бухтіяров // Протидія незаконному переміщенню товарів в районах здійснення Операції об'єднаних сил : тези допов. наук.-практ. семінару, 15 травня 2020 р. м. Ірпінь / Державна фіскальна служба України, Ун-т ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – С. 59–73.
18. Деркач О. В. Розвиток фізичних якостей у співробітників правоохоронних органів засобами бойового хортингу за методом функціонального тренування / О. В. Деркач, Е. А. Єрємєнко, О. В. Буток // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – Ч. 2. – С. 384–403.
19. Довгань Н. Бойовий хортинг як інструмент соціалізації студентів закладів вищої освіти / Н. Довгань, Е. Єрємєнко // Теорія і методика хортингу. – 2019. – Вип. 11. – С. 177–186.
20. Ерєменко Э. А. Хортинг – філософія українського єдиноборця / Э. А. Ерєменко // Боевые искусства – ключи к совершенству. – 2012. – № 6. – С. 4–5.
21. Єрємєнко В. Засоби профілактики основних стоматологічних захворювань у студентів, курсантів, спортсменів бойового хортингу та співробітників правоохоронних органів / В. Єрємєнко, Е. Єрємєнко // Теорія і методика хортингу. – 2018. – Вип. 9. – С. 116–126.
22. Єрємєнко В. Е. Медичний контроль змагальної діяльності з бойового хортингу / В. Е. Єрємєнко, Е. А. Єрємєнко // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – С. 195–215.
23. Єрємєнко В. Стоматологічне здоров'я дітей та молоді як чинник спортивних успіхів у бойовому хортингу / В. Єрємєнко, Е. Єрємєнко // Теорія і методика хортингу. – 2017. – Вип. 8. – С. 96–111.
24. Єрємєнко Е. А. Бойовий хортинг. Навчальна програма спортивної секції з бойового хортингу для учнів середнього шкільного віку 5–9 класів : навч. програма / Е. А. Єрємєнко // Мін-во освіти і науки України, Інститут модернізації змісту освіти. – ГС «НФБХУ», 2021. – 127 с.
25. Єрємєнко Е. А. Бойовий хортинг – виховна система школярів України / Е. А. Єрємєнко, О. М. Грєчаний // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – С. 240–251.
26. Єрємєнко Е. А. Бойовий хортинг – професійно-прикладний вид спорту правоохоронних органів України : монографія / Е. А. Єрємєнко ; Мін-во освіти і науки України, Університет ДФС України, Національна федерація бойового хортингу України. – К : ГС «НФБХУ», 2020. – 203 с.

27. Єрмоєнко Е. А. Бойовий хортинг у системі професійної підготовки співробітників державних правоохоронних органів : монографія / Е. А. Єрмоєнко // Мін-во освіти і науки України, Університет ДФС України. – Київ : ГС «НФБХУ», 2021. – 222 с.
28. Єрмоєнко Е. А. Бойовий хортинг як ефективний засіб військово-патріотичного виховання школярів і студентів / Е. А. Єрмоєнко // Теорія і методика хортингу. – 2018. – Вип. 9. – С. 31–39.
29. Єрмоєнко Е. А. Бойовий хортинг як засіб виховання фізичної культури та основ здоров'я студентів закладів вищої освіти / Е. А. Єрмоєнко // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – С. 215–225.
30. Єрмоєнко Е. А. Бойовий хортинг як засіб військово-патріотичного виховання старшокласників / Е. А. Єрмоєнко, К. М. Кукушкін // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – С. 273–287.
31. Єрмоєнко Е. А. Бойовий хортинг як засіб оптимізації функціональної підготовки студентів і курсантів спеціалізованих закладів вищої освіти та співробітників правоохоронних органів / Е. А. Єрмоєнко // Теорія і методика хортингу. – 2017. – Вип. 8. – С. 19–33.
32. Єрмоєнко Е. А. Бойовий хортинг як засіб прикладної психофізичної підготовки курсантів правоохоронних спеціальностей відомчих закладів вищої освіти / Е. А. Єрмоєнко // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – С. 128–138.
33. Єрмоєнко Е. А. Бойовий хортинг як засіб професійно-психологічної підготовки співробітників правоохоронних органів України : монографія / Е. А. Єрмоєнко ; Мін-во освіти і науки України, Університет ДФС України, Нац. федерація бойового хортингу України. – К : ГС «НФБХУ», 2020. – 138 с.
34. Єрмоєнко Е. А. Бойовий хортинг як система формування готовності співробітників правоохоронних органів до дій в екстремальних ситуаціях / Е. А. Єрмоєнко // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – С. 110–128.
35. Єрмоєнко Е. А. Бойовий хортинг як чинник формування військово-патріотичних здібностей, фізичної культури та основ здоров'я учнівської молоді / Е. А. Єрмоєнко, І. В. Кузора // *Науковий часопис Нац. пед. ун-ту ім. М. П. Драгоманова. Серія № 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт) : зб. наук. праць*. К. : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2020. Вип. 8 (128) 20. С. 61–69.
36. Єрмоєнко Е. А. Витоки та історія розвитку бойового хортингу в Україні і за кордоном / Е. А. Єрмоєнко // Теорія і методика хортингу. – 2019. – Вип. 11. – С. 55–70.
37. Єрмоєнко Е. А. Виховання наполегливості у школярів 6–7 років у процесі занять хортингом : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07 / Едуард Анатолійович Єрмоєнко. – К., 2016. – 222 с.
38. Єрмоєнко Е. А. Виховання фізичної культури та основ здоров'я студентів у процесі занять бойовим хортингом / Е. А. Єрмоєнко // *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія № 15 «Науково-педагогічні проблеми фізичної культури / Фізична культура і спорт/»*. – 2019. – Вип. 10 (118). – 2019. – С. 49–56.
39. Єрмоєнко Е. А. Виховна система бойового хортингу / Е. А. Єрмоєнко // Теорія і методика хортингу: зб. наук. праць / [ред. рада: Бех І. Д. (голова) та ін.]. – К. : Паливода А. В., 2018. – Вип. 9. – С. 156–171.
40. Єрмоєнко Е. А. Відкрита заява Едуарда Єрмоєнка про заснування хортингу – національного виду спорту України 17 липня 2008 року / Е. А. Єрмоєнко // Мін-во України у справах сім'ї, молоді та спорту. Київ : Тренерська рада, 2008. – 7 с.
41. Єрмоєнко Е. Військово-патріотична програма та прикладний хортинг / Е. Єрмоєнко // Теорія і методика хортингу : зб. наук. праць / Нац. академія педагогічних наук України, Ін-т проблем виховання НАПН України, Українська федерація хортингу. – К. : Паливода А. В., 2014. – Вип. 1. – С. 10–19.
42. Єрмоєнко Е. А. Військово-прикладний і бойовий хортинг у системі професійної підготовки допризовної молоді, військовослужбовців та правоохоронців / Е. А. Єрмоєнко, С. С. Полторацький // Шляхи удосконалення професійних компетентностей фахівців в умовах сьогодення : матер. міжнар. наук.-практ. Інтернет-конф. 28-29 травня 2020 р. / Мін-во освіти і науки України, Держ. наук. установа «Інститут модернізації змісту освіти», [та ін.]. – Київ, 2020. – С. 527–533.

43. Єрмоєнко Е. Всесвітнє українське земляцтво та діаспора у сприянні розвитку бойового хортингу / Е. Єрмоєнко // Теорія і методика хортингу. – 2017. – Вип. 8. – С. 56–79.
44. Єрмоєнко Е. А. Декларація хортингу у світі / Е. А. Єрмоєнко // Колегія Мін-ва України у спр. сім, мол. та сп. : Київ, 2008. – 12 с.
45. Єрмоєнко Е. А. Засади формування цінностей здорового життя учнівської та студентської молоді засобами хортингу. *Науковий часопис Нац. пед. ун-ту ім. М. П. Драгоманова. Серія № 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт) : зб. наук. праць.* К. : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2016. Вип. 10 (80) 16. – С. 38–44.
46. Єрмоєнко Е. А. Значимість цінностей фізичної культури та основ здоров'я для студентів і курсантів, які займаються бойовим хортингом. *Науковий часопис Нац. пед. ун-ту ім. М. П. Драгоманова. Серія № 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт) : зб. наук. праць.* К. : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2019. Вип. 11 (119) 19. С. 71–79.
47. Єрмоєнко Е. А. Комплексне використання потенціалу бойового хортингу для забезпечення національної безпеки України в умовах зовнішньої агресії / Е. А. Єрмоєнко // Актуальні проблеми забезпечення національної безпеки та спрощення процедур міжнародної торгівлі : зб. тез IV наук.-практ. інтернет-конфер., 25-31 травня 2020 р., м. Ірпінь – м. Хмельницький / Мін-во фінансів України, Ун-т ДФС України [та ін.]. – Хмельницький : Науково-дослідний центр митної справи, 2020. – С. 18–23.
48. Єрмоєнко Е. А. Концепція розвитку бойового хортингу в системі освіти України : монографія / Е. А. Єрмоєнко ; Мін-во освіти і науки України, Університет ДФС України, ГС «Національна федерація бойового хортингу України. – К : ГС «НФБХУ», 2020. – 122 с.
49. Єрмоєнко Е. Медико-біологічні та морфофункціональні особливості бойового хортингу у процесі виховання фізичної культури та основ здоров'я студентів / Е. Єрмоєнко // Теорія і методика хортингу. – 2017. – Вип. 8. – С. 112–121.
50. Єрмоєнко Е. Медико-фізіологічні чинники самоконтролю за фізичним навантаженням на тренуваннях з бойового хортингу у процесі виховання фізичної культури студентів / Е. Єрмоєнко // Теорія і методика хортингу. – 2018. – Вип. 9. – С. 127–138.
51. Єрмоєнко Е. А. Міжнародні правила змагань з хортингу / Е. А. Єрмоєнко // Київ : МГО «Міжнародна Федерація Хортингу», 2009. – 85 с.
52. Єрмоєнко Е. А. Навчальна програма гурткової (секційної) роботи «Хортинг» для учнів 1–11 класів загальноосвітніх навчальних закладів / Е. А. Єрмоєнко // К. : Паливода А. В., 2012. – 268 с.
53. Єрмоєнко Е. А. Наукове обґрунтування психолого-педагогічних умов виховання фізичної культури та основ здоров'я студентів у процесі занять бойовим хортингом / Е. А. Єрмоєнко // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 15 : Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт) : зб. наук. праць. - Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2020. - Вип. 3 (123). - С. 47-56. - DOI 10.31392/NPU-nc.series15.2020.3(123).09.
54. Єрмоєнко Е. А. Основні принципи бойового хортингу. *Теорія і методика хортингу: зб. наук. праць.* К. : Паливода А. В. 2018. Вип. 9. С. 22–31.
55. Єрмоєнко Е. А. Особливості самовиховання в бойовому хортингу / Е. А. Єрмоєнко // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – С. 40–55.
56. Єрмоєнко Е. А. Особливості фізичної і психологічної підготовки та формування професійних якостей курсантів і працівників правоохоронних органів засобами бойового хортингу / Е. А. Єрмоєнко // Протидія незаконному переміщенню товарів в районах здійснення Операції об'єднаних сил : тези допов. наук.-практ. семінару, 15 травня 2020 р. м. Ірпінь / Державна фіскальна служба України, Ун-т ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – С. 39–42.
57. Єрмоєнко Е. А. Правомірність застосування службово-прикладних прийомів фізичного впливу системи бойового хортингу в екстремальних умовах соціального характеру у межах необхідної самооборони / Е. А. Єрмоєнко // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – С. 95–110.
58. Єрмоєнко Е. А. Принципи виконання й методика вивчення базових технічних елементів хортингу: методичний посібник / Е. А. Єрмоєнко // К. : Паливода А. В., 2009. – 87 с.

59. Єрмоєнко Е. А. Психічні процеси в бойовому хортингу / Е. А. Єрмоєнко // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – С. 63–72.
60. Єрмоєнко Е. А. Робоча програма фізкультурно-оздоровчих занять з хортингу для дітей / Е. А. Єрмоєнко // К. : Нац. ун-т фізичного виховання і спорту України, 2009. – 32 с.
61. Єрмоєнко Е. А. Система фізичного виховання спортсменів бойового хортингу / Е. А. Єрмоєнко // Теорія і методика хортингу: зб. наук. праць / [ред. рада: Бех І. Д. (голова) та ін.]. – К. : Паливода А. В., 2017. – Вип. 8. – С. 187–205.
62. Єрмоєнко Е. А. Теоретико-методичні засади виховання наполегливості в молодших школярів у процесі занять бойовим хортингом : монографія / Е. А. Єрмоєнко ; Мін-во освіти і науки України, Ін-т проблем виховання НАПН України. – ГС «НФБХУ», 2020. – 191 с.
63. Єрмоєнко Е. А. Технічна підготовка спортсмена бойового хортингу : монографія / Е. А. Єрмоєнко // Мін-во освіти і науки України, Інститут проблем виховання НАПН України. – ГС «НФБХУ», 2020. – 652 с.
64. Єрмоєнко Е. А. Тренування в хортингу: навчально-методичний посібник / Е. А. Єрмоєнко // К. : Паливода А. В., 2009. – 227 с.
65. Єрмоєнко Е. Філософія бойового хортингу / Е. Єрмоєнко // Теорія і методика хортингу. – 2018. – Вип. 9. – С. 82–104.
66. Єрмоєнко Е. Формування фізичної культури та цінностей здорового способу життя студентської молоді як передумова спортивних успіхів у бойовому хортингу / Е. А. Єрмоєнко // Теорія і методика хортингу. – 2019. – Вип. 11. – С. 261–274.
67. Єрмоєнко Е. А. Формування цінностей здорового життя учнівської та студентської молоді на заняттях хортингом у навчальних закладах / Е. А. Єрмоєнко // Теорія і методика хортингу: зб. наук. праць / [ред. рада: Бех І. Д. (голова) та ін.]. – К. : Паливода А. В., 2016. – Вип. 6. – С. 115–123.
68. Єрмоєнко Е. А. Хортинг : навчальна програма гурткової (секційної) роботи для учнів 1–11 класів загальноосвітніх навчальних закладів / Єрмоєнко Едуард Анатолійович. – Київ : Паливода А. В., 2012. – 268 с.
69. Єрмоєнко Е. А. Хортинг – національний вид спорту України: метод. посіб. / Е. А. Єрмоєнко. – К. : Паливода А. В., 2014. – 1064 с.
70. Зверев А. В. Бойовий хортинг у методиках вдосконалення силових якостей спортсменів різних вікових груп / А. В. Зверев, Е. А. Єрмоєнко, А. В. Тішин // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – Ч. 2. – С. 593–603.
71. Івашковський В. Психомоторика та психо-фізіологічні особливості підготовки спортсменів бойового хортингу / В. Івашковський, Е. Єрмоєнко // Теорія і методика хортингу. – 2017. – Вип. 8. – С. 130–138.
72. Ільницький І. Р. Хортинг та організація навчання / І. Р. Ільницький, Е. А. Єрмоєнко, С. А. Бабурнич // Збірник наукових праць. – Київ : Паливода А. В., 2008. – С. 247–258.
73. Карасевич С. А. Бойовий хортинг як засіб морально-етичного виховання особистості / С. А. Карасевич, Е. А. Єрмоєнко, В. Р. Біла // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – Ч. 2. – С. 346–357.
74. Кіблицький Р. В. Бойовий хортинг: концептуальні засади розвитку і популяризації в Україні / Р. В. Кіблицький, Е. А. Єрмоєнко, А. В. Тішин // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – Ч. 2. – С. 502–514.
75. Коломоєць Г. А. Бойовий хортинг і принципи формування духовно-моральної вихованості учнів / Г. А. Коломоєць, Е. А. Єрмоєнко, В. В. Деревянко // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – Ч. 2. – С. 776–793.
76. Колос М. А. Бойовий хортинг: швидкісно-силова підготовка та оптимізація управління навчально-тренувальним процесом / М. А. Колос, Е. А. Єрмоєнко, О. М. Сидоренко // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – Ч. 2. – С. 493–502.
77. Кузора І. В. Військово-патріотична програма бойового хортингу / І. В. Кузора, Е. А. Єрмоєнко, В. В. Вехтев // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-

- практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – Ч. 2. – С. 840–852.
78. Кукушкін К. М. Методика військово-патріотичного виховання школярів у процесі занять бойовим хортингом / К. М. Кукушкін, Е. А. Єрмоєнко // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – С. 6–14.
79. Куцкір М. С. Принципи виховання системних вольових якостей спортсменів хортингу / М. С. Куцкір, Е. А. Єрмоєнко, О. М. Гречаний // Педагогіка хортингу : зб. наук. праць / [ред. кол.: Бех І. Д. (голова) та ін.]. – К. : Паливода А. В., 2009. – С. 108–126.
80. Литвиненко А. М. Бойовий хортинг – комплексна система фізичного виховання особистості / А. М. Литвиненко, Е. А. Єрмоєнко, В. Е. Єрмоєнко // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – Ч. 2. – С. 403–422.
81. Лях В. Інноваційні підходи у боротьбі «Лави на лаву» з учнями козацьких класів і спортсменів бойового хортингу / В. Лях, Е. Єрмоєнко // Теорія і методика хортингу. – 2019. – Вип. 11. – С. 164–176.
82. Ляховець О. О. Бойовий хортинг як засіб виховання патріотизму у дітей дошкільного віку / О. О. Ляховець, Е. А. Єрмоєнко // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – С. 305–315.
83. Остапенко О. І. Бойовий хортинг як засіб формування у старшокласників готовності до військової служби / О. І. Остапенко, Е. А. Єрмоєнко, А. В. Тішин // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – Ч. 2. – С. 638–652.
84. Петрочко Ж. В. Хортинг – школа сили і честі юного українця : метод. посіб. / Ж. В. Петрочко, Е. А. Єрмоєнко. – К. : ПАЛИВОДА А. В., 2016. – 544 с.
85. Полторацький С. С. Бойовий хортинг у впровадженні воїнських традицій українського народу / С. С. Полторацький, Е. А. Єрмоєнко, В. Е. Єрмоєнко // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – Ч. 2. – С. 538–550.
86. Присяжнюк С. Бойовий хортинг та проблема активного відпочинку спортсменів у різні вікові періоди / С. Присяжнюк, Е. Єрмоєнко // Теорія і методика хортингу. – 2017. – Вип. 8. – С. 206–218.
87. Пустолякова Л. Бойовий хортинг у системі навчання фізичних вправ загального розвитку та спеціально-підготовчих вправ на заняттях з фізичного виховання у закладах вищої освіти / Л. Пустолякова, Е. Єрмоєнко // Теорія і методика хортингу. – 2019. – Вип. 11. – С. 187–195.
88. Рудей Д. Ю. Бойовий хортинг у комплексі виховних засобів спортсменів шкільного віку / Д. Ю. Рудей, О. М. Гречаний, Е. А. Єрмоєнко // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – С. 334–343.
89. Сичов С. Бойовий хортинг та особливості оптимізації управління атлетичним тренуванням у процесі спортивної діяльності / С. Сичов, Е. Єрмоєнко // Теорія і методика хортингу. – 2017. – Вип. 8. – С. 219–225.
90. Сікан В. Ю. Технології здоров'язбереження у методиці хортингу / В. Ю. Сікан, Е. А. Єрмоєнко, С. А. Бабурнич // Педагогіка хортингу : зб. наук. праць / [ред. кол.: Бех І. Д. (голова) та ін.]. – К. : Паливода А. В., 2009. – С. 284–301.
91. Степанюк А. В. Планування та організація навчально-виховного процесу з хортингу / А. В. Степанюк, Е. А. Єрмоєнко, В. В. Вехтев // Педагогіка хортингу : зб. наук. праць / [ред. кол.: Бех І. Д. (голова) та ін.]. – К. : Паливода А. В., 2009. – С. 325–338.
92. Степура Т. М. Бойовий хортинг як засіб формування специфічних психічних властивостей співробітників правоохоронних органів / Т. М. Степура, Е. А. Єрмоєнко, О. В. Буток // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – Ч. 2. – С. 173–188.
93. Тішин А. В. Застосування прийомів бойового хортингу при вдосконаленні навчання у вищих освітніх установах правоохоронних органів України / А. В. Тішин, Е. А. Єрмоєнко // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – С. 296–305.

94. Федорченко Т. Є. Бойовий хортинг і методика проведення занять в умовах здоров'язберігальної педагогіки / Т. Є. Федорченко, Е. А. Єрьоменко, В. Е. Єрьоменко // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – Ч. 2. – С. 695–713.

95. Чмелюк В. В. Бойовий хортинг у підрозділах державної митної служби для підготовки співробітників до протидії незаконному переміщенню товарів у районах здійснення операції об'єднаних сил на сході України / В. В. Чмелюк, Е. А. Єрьоменко, В. В. Бондарчук // Протидія незаконному переміщенню товарів в районах здійснення Операції об'єднаних сил : тези допов. наук.-практ. семінару, 15 травня 2020 р. м. Ірпінь / Державна фіскальна служба України, Ун-т ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – С. 7–25.

96. Чмелюк В. В. Бойовий хортинг як чинник навчання і професійної підготовки курсантів закладів вищої освіти правоохоронної спрямованості / В. В. Чмелюк, Е. А. Єрьоменко, В. В. Бондарчук // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – Ч. 2. – С. 8–23.

97. Шаповалов Б. Б. Перспективи розвитку бойового хортингу як засобу підготовки військовослужбовців правоохоронних органів військової структури до дій з ризиком для життя та здоров'я / Б. Б. Шаповалов, Е. А. Єрьоменко // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – С. 315–322.

98. Шило О. М. Фізичне і морально-психологічне становлення особистості засобами хортингу / О. М. Шило, Е. А. Єрьоменко, В. В. Вехтєв // Педагогіка хортингу : зб. наук. праць. – К. : Паливода А. В., 2010. – С. 127–140.

99. Savchenko, A. (2017). Combat horting – educational practice for young people / A. Savchenko, E. Yeromenko // Теорія і методика хортингу. – 2017. – Вип. 8. – С. 88–95.

Yeromenko E. A.

State Tax University, Irpin, Ukraine

Increasing the physical fitness of young people in the interests of preparing for the defense of Ukraine

***Abstract.** This scientific article characterizes the content and methodological support of combat horting, focused on military-patriotic education, methods of forming military-patriotic consciousness in schoolchildren by means of combat horting. On the basis of educational principles and Ukrainian military traditions the list of the values of the person brought up in the course of employment is given. The state of spiritual culture and morals of society, both in the world and in Ukraine, also affects the process of military-patriotic education of athletes, the results of their physical and psychological training. Education of students in the system of combat horting is carried out in the context of the customs of the Ukrainian army, civic and universal culture, covers the entire training and educational process, is based on freedom of choice and combines the interests of the individual, society and state. The guidelines provide for the involvement of combat horting athletes in various forms of military-patriotic and socially useful activities. It is noted that to increase the confidence of students in achieving high results in the process of training in combat horting can be due to the development of the following qualities: observation and attentiveness (ability to quickly and accurately notice important points during the organization and conduct of competitive combat navigate in complex unforeseen circumstances that have developed during the lessons); intelligence (ability to quickly and correctly assess complex game situations, take into account and predict their consequences and transfer them to life situations); initiative (ability to effectively and independently apply tactical plans against the opponent in the process of mobile games and competitions in combat horting, to predict the results of both their own and his actions during the competition, to express a desire to help teammates). The main aspects of content and methodological support of combat horting classes focused on military-patriotic education are determined.*

***Key words:** content and methodological support, military traditions, military customs, military-patriotic education, combat horting, military service.*